

Боришполь Ганна Іванівна,

*аспірантка кафедри психології та гуманітарних дисциплін
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*

orcid.org/0000-0002-9014-6657

Researcher ID: JFK-4335-2023

dkr3121.hboryshpol@dakkkim.edu.ua

АКСІОСФЕРА СУСПІЛЬНОГО ІДЕАЛУ В ХРОНОТОПІ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто аксіологічний аспект формування феномена суспільного ідеалу соціокультурного простору. Метою дослідження є продовження пошуку особливостей аксіосфери цього феномена для уточнення концептосфери суспільного ідеалу соціокультурного простору України першої чверті ХХІ століття. Проаналізовано цінності як предмет культурфілософської рефлексії та еволюцію підходів до вивчення цінностей. Зауважено на існуванні в українській мові як мові культурфілософії терміна «вартість» на позначення сфери значущості, яка є базовою щодо будь-яких можливих цінностей. Підкреслено, що переосмислення використання термінів «цінність» і «вартість» сприяє розвитку власне українського культурологічного «лексикону неперекладностей» (за Б. Кассен, К. Сіговим), а також дає змогу уточнити й збагатити смислову структуру багатовимірного феномена «суспільний ідеал», який ідентифікує оптику колективного менталітету й сутність процесів культурної взаємодії в суспільстві, тому понятійно-термінологічне використання категорії «вартість» має окремий світоглядний сенс. Виділено культурні функції суспільного ідеалу в аспекті аксіологічної проблематики та впливу на формування вищих якостей особистості з погляду вищих сенсів: моральних, духовних, етичних та інтелектуальних аспектів людини. Такими функціями є нормативна, інтегративна, мотиваційна, орієнтаційна, виховна, критична, регуляторна. Окремо наголошено на важливій ролі екзистенціалів людського буття, які впливають на духовне життя суспільства, світорозуміння й світопроекування соціокультурної дійсності, можуть бути реконструйовані й об'єктивовані в колективному менталітеті шляхом інтерпретаційного осмислення та «подвійного кодування» через експериментальну естетичну діяльність, комунікацію високого рівня абстракції та алгоритму свідомого зв'язку людей. Зроблено висновок, що аксіосфера феномена суспільного ідеалу є ключовим фактором консолідації українського суспільства першої чверті ХХІ століття і світопроекування його майбутнього в контексті спільних культурно-аксіологічних орієнтирів; що осмислення лексико-семантичних ресурсів категорій «цінність», «вартість», «смысл» у культурфілософському аспекті дає змогу глибше досліджувати природу феноменів буття людини й конституювання спільного простору людей. Методологією дослідження обрано культурологічний, аксіологічний, функціональний, парадигмальний підходи, метод феноменологічного аналізу та герменевтичної інтерпретації, метод аналізу теоретичних підходів до сутності понять вартості, цінності й смисли. Специфічний методологічний ракурс визначив практичне значення результатів дослідження, які дають обґрунтовані підстави продовжити пошук тенденцій формування аксіосфери феномена «суспільний ідеал» у трансформаціях архетипних образів української традиційної культури, що формує символічні концепти культурних взаємовідносин на засадах появи нових кодів взаємодії та світопроекування національного соціокультурного простору.

Ключові слова: інтенційний досвід, «подвійне кодування», концептосфера, цінності, смисл, вартість, культурна взаємодія, світопроекування.

Boryshpol Hanna,
*graduate student of National Academy of Managerial Staff of Culture
and Arts Department of Psychology and Humanities*
orcid.org/0000-0002-9014-6657
Researcher ID: JFK-4335-2023
dkr3121.hboryshpol@dakkkim.edu.ua

THE AXIOSPHERE OF THE SOCIAL IDEAL IN THE CHRONOTOPE OF UKRAINIAN CULTURE OF THE FIRST QUARTER OF THE CENTURY XXI

The article deals with the axiological aspect of the formation of the phenomenon of the public ideal of socio-cultural space. The aim of the study is to continue the search for the features of the axiosphere of this phenomenon in order to clarify the conceptual framework of the public ideal of the socio-cultural space of Ukraine in the early 21st century. The article analyses values as a subject of cultural and philosophical reflection on the evolution of approaches to the study of values. The existence of the term ‘value’ in the Ukrainian language as a language of cultural philosophy is noted to denote the sphere of significance, which is basic to any possible values. It is emphasized that rethinking the use of the terms “value” and “cost” contributes to the development of the Ukrainian cultural “lexicon of untranslatability” (according to B. Cassin, K. Sigov), and also allows to clarify and enrich the semantic structure of the multidimensional phenomenon of “public ideal”, which identifies the optics of the collective mentality and the essence of the processes of cultural interaction in society, so the conceptual and terminological use of the category ‘cost’ has a separate worldview meaning. The author highlights the cultural functions of the public ideal in terms of axiological issues and influence on the formation of the highest qualities of a personality in terms of the highest meanings: moral, spiritual, ethical and intellectual aspects of a person. These functions are normative, integrative, motivational, orientational, educational, critical, and regulatory. The author emphasises the important role of the existentials of human existence, which influence the spiritual life of society, world understanding and world design of socio-cultural reality, and can be reconstructed and objectified in the collective mentality through interpretive comprehension and ‘double coding’ through experimental aesthetic activity, high-level communication and algorithms of conscious human communication. It is concluded that the axiosphere of the phenomenon of the public ideal is a key factor in the consolidation of Ukrainian society in the early part of the 21st century and the world design of its future in the context of common cultural and axiological guidelines; that the understanding of the lexical and semantic resources of the categories “value”, “cost”, “sense” in the cultural and philosophical aspect allows for a deeper study of the nature of the phenomena of human existence and the constitution of the common space of people. The methodology of the study is based on cultural, axiological, functional, paradigmatic approaches, the method of phenomenological analysis and hermeneutical interpretation, the method of analysing theoretical approaches to the essence of the concepts of cost, value and sense. The specific methodological perspective has determined the practical significance of the research results, which provide reasonable grounds to continue the search for trends in the formation of the axiosphere of the phenomenon of “public ideal” in the transformations of archetypal images of Ukrainian traditional culture, which forms the symbolic concepts of cultural relations on the basis of the emergence of new codes of interaction and world design of the national socio-cultural space.

Key words: intentional experience, “double coding”, conceptual sphere, values, sense, value, cultural interaction, world design.

Вступ. Зацікавленість проблематикою цінностей актуалізується в перехідні або кризові періоди історичного розвитку суспільства. Перед суспільством постають питання екзистенційного змісту, сформульовані у філософському дискурсі з часів І. Канта: що таке людина, що я знаю, що повинен робити, на що я покладаю сподівання. Останнє питання спричиняє осмислення буття людиною, ціннісно орієнтує та активізує пошук цілей, ідеалів людини й суспільства загалом. У хронотопі культури суспільства відбувається зміна ціннісної орієнтації через появу

іншої системи аксіологічних орієнтирів, яка витісняє попередню. За цим стоїть зміна світоглядних основ культури, підходів у світопроектуванні прийдешнього буття. Загалом можемо виокремити дві основні тенденції: 1) вивільнення, лібералізація смислів, що збуджується культурною й повсякденною рефлексією з приводу їхньої втрати, підміни в компенсаторних, імітаційних і маніпулятивних практиках, або, навпаки, виявлення смислових орієнтирів і способів їхньої креації; 2) відтворення смислових універсалій, що дають змогу розуміти хронотоп

культури. Ці процеси та їхні різноманітні прояви поєднуються в неординарний спосіб, формуючи смислову морфологію суспільства, не заперечуючи вагомості соціологічних досліджень соціокультурного простору, за якими культура загалом, на жаль, означена як автономний актор соціального розвитку, а її статус уважається перманентно невизначеним, скептично окресленим як невтомний адвертисмент пропозицій смислових орієнтирів. З огляду на визнані в соціології застереження щодо «напруженостей», а саме: 1) між мовами досліджень культури та смислів; 2) у неминучості потрапляння дослідників у множинні простори перебування смислів, їхню «зв'язану надлишковість» (У. Еко); 3) у відсутності чітких налаштувань розуміння смислу, тлумачення осмисленої дії, цілком правомірно виникає ідея розглянути суспільний ідеал хронотопу культури України першої чверті ХХІ століття в аксіологічному аспекті й виявити саме культурологічні виміри аксіосфери соціокультурного феномену.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Започатковуючи культурологічне дослідження аксіосфери феномена суспільного ідеалу, варто коротко розглянути основні теоретико-методологічні підходи в дослідженнях цінностей як одного з фундаментальних феноменів світу людини. Хоча проблематика природи й походження цінностей цікавила дослідників з античних часів, Г. Лотце та Г. Ріккєрта, лише на початку ХХ ст. поняття «аксіологія» введено в науковий обіг французьким філософом П. Лапі (1902 р.) і німецьким філософом Е. Гартманом (1908 р.). Із початком ХХ століття такі дослідження стають міждисциплінарним, спираючись на декілька теорій і концепцій і все більше розгортаються соціологами. Серед найбільш розвинутих підходів прийнято виокремлювати феноменологічний, соціокультурний, біхевіористський, соціально-психологічний, прагматичний, герменевтичний тощо. Дослідження теорії цінностей представлені в роботах значної кількості науковців ХІХ–ХХ століть. Е. Дюркгейм визначав цінності як колективні уявлення, що виникають унаслідок солідарної взаємодії людей, задовольняють їхні потреби й тим самим окреслюють цінності цивілізації. М. Вебер розглядав цінності як ідеальні моделі, що відповідають інтересам людини в сучасну й епоху і створюють установки діяльності

для неї. У. Томас та Ф. Знанецькі вважали, що цінності створюються й руйнуються самими людьми в спільній діяльності. П. Сорокін визначав культурні цінності як смисл існування людей у суспільстві. Учень П. Сорокіна, Т. Парсонс, доводив, що система цінностей об'єднує та роз'єднує людей, установлює їхню унікальність і відмінність. Т. Парсонс надавав перевагу релігійним цінностям, стверджуючи, що жодна інша соціокультурна система не здатна переконати людину в легітимності цінностей і необхідності їх дотримуватися. Н. Луман відстоював думку, що зміна цінностей відбувається в результаті активного втручання ідеології, яка впорядковує, нейтралізує та відбирає цінності. В основу концепції цінностей Ч. Мілса лягли уявлення про цінність істини, цінності ролі розуму в житті людини та цінності свободи людини. У ХХІ столітті М. Рокич (1973 р.) запропонував розглядати цінності як різновид стійкого переконання про пріоритетні способи поведінки й фактори регуляції суспільної дії людей. Емпіричний підхід у дослідженнях цінностей набув нового вектору розвитку: відбулася заміна *структурних* пояснень феноменів простору суспільства *культурними* (Г. Алмонд, С. Вербер, 1965 р.).

У зв'язку з актуальною для досліджень початку ХХІ століття проблематикою трансформації цінностей необхідно згадати ім'я Р. Інглегарта, який прослідкував розвиток простору людей з погляду біполярних вимірів культури: виживання/самовираження (survival/selfexpression) зокрема. Згідно з моделлю Р. Інглегарта, ціннісна зміна сьогодні зводиться до заміни «старих» цінностей (традиційних, матеріалістичних, модерних) на інші, «нові», цінності (ліберальні, постматеріалістичні, постмодерні). Дослідниця Е. Ноель-Нойман указувала на загрозу з боку такої ціннісної зміни. Утвердження цінностей саморозвитку за рахунок традиційних цінностей, стверджувала Е. Ноель-Нойман, має своїм наслідком дезінтеграцію людей, призводить до падіння класичних цінностей суспільства, зокрема зниження традиційних обмежень щодо індивідуальної свободи, до втрати важливості таких традиційних чеснот, як увічливість, добрі манери, пунктуальність, акуратність, чистота, бережливість, до зміни етики досягнень зростаючу орієнтацію, що зростає, на вільний час і гедонізм

і зниження смислу чинних спільнот, здатності людей до взаємозв'язку. Модель ціннісної зміни Г. Клагеса займає проміжне становище між моделями Р. Інлегарта й Е. Ноель-Нойман. Відповідно до ідеї «ціннісного синтезу» Г. Клагеса, традиційні цінності не зникають і не замінюються, а лише частково втрачають свою попередню значущість (Ручка, 2013). Із позиції поглядів на історію розвитку думки про цінності у XIX–XX століттях J.L. Spates виділив чотири групи теорій, серед яких – культурогічно аспектованими є дві антропологічні теорії: «anthropologic theory» (Р. Бенедикт, О. Редкліфф-Браун), що в осмисленні цінностей відштовхуються від заперечення економічної користі на бік цінності, що проявляється внаслідок культурної практики, і теорії «ideal views» (Т. Парсонс, В. Томас, Ф. Знанецькі, J. Blake, C. du Bois, K. Davis, J. Kahl), представлені як замкнені ідеальні уявлення в неокантіанському ключі – гранична система смислів як абстрактна сутність, як кінцевий рубіж мотивації, що і є цінністю (Spates, 1983).

Українські дослідження цінностей представлені в працях науковців, які вивчали феномен цінностей і ціннісних орієнтацій, зокрема М. Алексеєвої, І. Бичка, Г. Головних, П. Гнатенка, О. Лісеєнко, М. Підлісного, А. Ручки, В. Табачковського, Ю. Шайгородського, В. Шубіна, Т. Фостяка, В. Ядова й ін. Проблема цінностей була предметом дослідження низки виконаних в Україні дисертаційних досліджень: К. Гайдукевич, Н. Костенко, А. Кавалерова, Є. Подольської, О. Плахотнюк та ін. В. Судакова, досліджуючи проблематику смислових детермінацій та атитюдів у соціумі, указує на динамічну «модель виживання» як домінанту в полі культурних універсалій, для яких сферою органічної єдності є соціокультурний простір (Судакова, 2016). Глибоку наукову розвідку з метою дослідження функціональної значущості й світоглядного філософського сенсу категорій «цінність» і «вартість», ідеї існування смислового та вартісного потенціалу в мові для філософського міркування й обґрунтування здійснив український дослідник М. Бойченко. Автор переконливо доводить, що «вартісні речі відбуваються...<не>...лише під час економічного обміну та виробництва, а в усіх інших суспільних взаєминах...чому можна «скласти ціну» (Бойченко, 2023, с. 10).

Отже, еволюція розуміння цінностей у науковому дискурсі являє собою *перехід* від розгляду цінностей, інтересів у контексті задоволення потреб до цінностей як смислів існування, що результується у визнанні смислів і цінностей орієнтуючими, регулюючими поведінку людини в особистому та колективному бутті – змістоутворюючими компонентами культурного простору суспільства. Тому стає очевидною аргументація актуальності дослідження аксіосфери феномена суспільного ідеалу соціокультурного простору України як відкритої проблематики, що передбачає наукові пошуки на межі філософії культури, культурології, культуральної соціології, культурної антропології, етики й естетики.

Аксіосфера феномена суспільного ідеалу як об'єкт дослідження вбирає низку проблем, які виявляють релевантні аспекти індивідуального та суспільного досвіду. Багатогранність аксіологічної проблематики може змінювати дослідницький ракурс. «Цінності ... наповнюють конкретним змістом історично лабільні символічні форми культурної самосвідомості: знаки, тексти, кенотипи, дискурсивні практики. З іншого боку, символічне в культурі як утілення позасвідомого ... відображає самі ядра й гени культурних значень, залишаючи особливості історичної рухливості, темпоральності, динамічності саме *смислам...*» (Садовенко, 2019, с. 157). Справедливо вважати, що культурні значення, *цінності*, «піддаються суб'єктивним оціночним судженням, а отже, постають як предмет переживання» (Садовенко, 2019, с. 158). Відтак дослідницький підхід потребує визначення «точки опертя», висхідного феномена. Таким фундаментальним елементом є *інтенційний досвід уявлення смислу*, оскільки він створює передумову осмислення будь-якої ціннісної проблематики і становить неусувний факт досвіду переживання. Перенесення свідомості у внутрішній світ, «феноменологічна редукація» (за Е. Гуссерлем) постає методом дослідження, оскільки утворює зв'язок свідомості й світу, реалізує, проявляє цей зв'язок у потоці феноменів буття. З'являється можливість «споглядати сутності» (за Е. Гуссерлем), ідеації, що відбувається інтуїтивно, методом феноменологічно дескрипції, а не причинно-наслідковим, пояснювальним шляхом. Логічним буде поширити пояснення Е. Гуссерлем парадоксу людської

суб'єктивності як явища одночасного «суб'єкт-об'єктного» існування до універсального рівня інтерсуб'єктивності суспільства, що містить усю сукупність об'єктивностей, є частиною світу й констатує його весь. Конкретне людське Я дає змогу людині через сприйняття орієнтуватися в довкіллі, отже, переживати досвід уявлення смислу, а знаходити *ідентичність*, тобто *відповідність* своїм унікальностям «чистим сутностям» (за Е. Гуссерлем) і проявляти їх у часово-просторовому континуумі, – у хронотопі культури суспільства, «у полі якої втілюються інновації, формуються нові значення, трансформуються старі ... Координатами такого інтегрованого знаково-ціннісно-смислового середовища культури є її хронотопічні характеристики...» (Садовенко, 2019, с. 157). Отже, *інтуїтивна ідеяція як прийом конструювання ідеалу через досвід переживання й «розпаковування» смислів визначає коло аксіологічних вимірів простору культурного феномена суспільного ідеалу незалежно від конкретних уявлень про цінності й досвід, позбавлений акценту на традиційному розумінні категорії «цінність».*

Особливістю ідеалу є його принципова недосяжність, це є Абсолют. Безкінечність простору ідеалу дає змогу встановлювати ієрархію (градацію) цінностей за відповідністю ідеалу. Тому цінність набуває значення міри, способу вимірювання простору ідеалу, тоді як *ідеал як досвідчення уявлення смислу є цілісний у своїй повноті*. Ідеал стає організуючим началом людської культурної взаємодії, структурує й упорядковує цілісність суспільного простору, виражає особистісно інтеріоризоване бачення ідеї «як форми першої фізичної взаємодії індивідуально оформленої енергії зі світом» (Сіверс, 2023, с. 277). Ця ідея набуває рівня істини для людини через її всебічне обґрунтування, дає вихід ціннісній енергії, створення екзистенціалів «вірю, хочу, сумніваюсь...», які вступають у взаємодію з іншими екзистенціалами хронотопу культури «в запропонованій системі ціннісних координат» у суспільстві (Сіверс, 2023, с. 271).

Цифрове або статистичне вираження людини дає уявлення про статичний, «одягнений» у цифру симулякр. Статистика (з латин., «status» – стан) як дисципліна, що працює над збиранням, організуванням, аналізом,

інтерпретуванням і представленням фіксованих даних, створює математичну модель. Але така database не є Знанням про людину. Це Знання досягається переживанням, «апріорним внутрішнім спогляданням» (за І. Кантом), людським внутрішнім «інструментом вимірювання», а не засобом зовнішнього світу. І. Кант пропонує нам не довіряти розуму, наголошуючи, що розум не лише тікає з найважливішої сфери людської допитливості, а й вабить хибними обіцянками й, зрештою, обманує. Отже, Знання стає доступним тому, хто усвідомив завдання створити нове Знання: апіорно *виникле й утілене* в означену форму, *відповідно до вкладеного й у суголосності з усвідомленим* (І. Кант «Критика чистого розуму», 1787 р.). З іншого боку, якщо розглядати *все як один Текст*, його зміст може бути розрізнений у двох аспектах: помисленому, або плинному та вираженому історично-формальному, або статичному. Духовний, буттєвий і рефлексивний рівні свідомості особистості вибирають «свої» аспекти унікального індивідуального досвіду переживання помисленого, що дає змогу особистості відчувати «пульсацію думки», «коли тчеться незліченна множина разових актів мислення» (Сіверс, 2023, с. 276). Отже, усвідомлене переживання як акт мислення і є спосіб буття: *щось вічне, що сталося й перебуває*, а не те, що *йде* в минуле. Тому, зауважує М. Мамардашвілі, можна перебувати в просторі буття, стати сучасником мислителів античності й самовідтворюватися, творити і тривати, а можна безслідно канути в Лету (М. Мамардашвілі «Лекції з античної філософії», 1978–1980 рр.). Важливими є також зусилля й бажання людини відбутися, уміння розпорядитися простором свободи між моментами одкровення та усвідомленням свого досвіду переживання смислу. Між впливом і відповіддю потенціальною силою цього простору визначається зусиллям (відповіддю рефлекторного рівня свідомості) і бажанням відбутися, а не тільки й не стільки змістом уявлень про Текст. Вольові зусилля особистості *здійснитися в бажанні* утворюють її простір символічних значень і прагнень, нових смислів явищ соціокультурного середовища, усвідомлених як цінності (Овчарук, 2018). Унаслідок вичерпання потенціалу ціннісної синергії суспільства через утрату зв'язку людини-особистості з базовими екзистенціалами та зникнення

поля творення в просторі суспільстві розчиняються й знецінюються смисли спільного переживання досвідного стану. Саме за цих причин те, що надає сутнісного значення всьому, про що людина думає й чим живе, називати лише «цінностями» буде недостатнім, невичерпним і таким, що відтинає від суті головне, людино-вимірне.

Висновки. Сучасна соціокультурна модель – це розуміння сутності технологій із погляду особистості людини: людини, гордячки якої призвела до абсолютизації свого життя, і саме рукотворне середовище змусило її повірити в абсолютність своїх дій, але яка все одно продовжує з подивом дивитися на світ, сповнений таємниць і загадок. Аналіз простору аксіосфери суспільного ідеалу як багаторівневої соціокультурної моделі й особливої характеристики, як соціуму, так і творчої особистості, фіксує існування глибинних позасвідомих шарів ментальності, що впливають на інтерпретації людиною явищ і фактів дійсності, позначаються на її діяльності, світорозумінні та світопроектванні в оптиці ціннісного вибору (або невибору) ідеалів свободи, блага, правди, справедливості, Істини і Краси. За культурними функціями суспільний ідеал є еталоном визначення бажаних і прийнятних норм

поведінки (нормативно-регуляторна функція); фактором об'єднання навколо спільних цінностей (інтегративна функція); фактором взаємодії, удосконалення й реалізації потенціалу ціннісної енергії (мотиваційно-орієнтаційна функція); інструментом трансляції культурної ідентичності й формування морально-етичних переконань (виховна функція); критерієм оцінювання стану соціокультурного простору (критична функція) – «магічним камертоном», який сприяє формуванню суспільних вимог до формування й утілення культурних правил і рамок взаємопізнання, взаємопорозуміння та взаємовизнання. Конвенційність соціокультурного простору України першої чверті ХХІ століття пов'язана з існуванням культурної моделі «виживання», що формується в безперервному процесі етногенезу попередніх, чинних і зароджуваних культур, становлення колективної культурної ідентичності й розкривається в контексті історичних звершень українського народу в їхній загальнолюдській ціннісній значимості та вартості. Отже, проведене дослідження дає змогу перейти до сутнісного уточнення розуміння концептосфери соціокультурного феномена «суспільний ідеал соціокультурного простору України першої чверті ХХІ століття».

Список використаних джерел:

- Бойченко, М. (2023). Щодо вжитку термінів «вартості» і «цінності» в українській філософії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Філософія»*. Вип.1(8), с. 9–13.
- Кассен, Б., Сігов, К., Васильченко, А. (2024). Європейський словник філософій: український контекст. Лексикон неперекладностей. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, Т. 5, 496 с.
- Овчарук, О. (2018). «Культурна свідомість» як концепт теоретичної культурології. *Міжнародний вісник. Серія «Культурологія. Філологія, Музикознавство»*. Київ : НАКККіМ, Вип. 11, с. 3–8.
- Рокіч, М. (1973). Природа людських цінностей. *Вільна преса*. Нью-Йорк. № 5. URL: <http://surl.li/fbhexej>.
- Ручка, А. (2013). Цінності та ціннісна зміна у сучасному суспільстві. *Культурологічна думка*, Київ : Інституту культурології НАН України, Том. 6, с. 172–179.
- Садовенко, С.М. (2019). *Хронотопи аксіосфери української народної художньої культури: монографія*. Київ : НАКККіМ, 356 с.
- Сіверс, В.А. (2023). *Філософія творчості*. Київ : НАКККіМ, 292 с.
- Судакова, В.М. (2016). Соціальні конвенції як смислові детермінанти процесу культурної самоорганізації. *Культурологічна думка*, № 10, с. 207–2014.
- Фостяк, Т. (2018). Акт уявлення цінності: феноменологічний аналіз. *Філософська думка*, №1, с. 82–93.
- Almond, G. (1965). *The civic culture: political attitudes and democracy in five nations* / G. Almond, S. Verba. Boston: Little Brown. URL: <http://surl.li/flklve>.
- Spates, J.L. (1983). The Sociology of Values. *Annual Review of Sociology*, Vol. 9, p. 27–49. URL: <http://surl.li/flklve>.

References:

- Boychenko, M. (2023). Shchodo vzhytku terminiv “vartosti” i “tsinnosti” v ukrainskiy filosofii [On the use of the terms “cost” and “value” in Ukrainian philosophy]. *Herald of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Philosophy*, № 1(8). P. 9–13. <https://doi.org/10.17721/2523-4064.2023/8-2/8> [in Ukrainian].

Cassin, B., Sigov, K., Vasylychenko, A. (2024). Yevropeiskyy slovnyk filosofii: ukrainskyy kontekst. Leksykon neperekladnosti [European Dictionary of Philosophies: Ukrainian Context. Lexicon of untranslatability]. Vol. 5. Kyiv: Dukh i Litera. 496 p. [in Ukrainian].

Ovcharuk, O. (2018). «Kulturna svidomist» yak kontsept teoretychnoi kulturolohii [«Cultural consciousness» as a concept of theoretical cultural studies] *Mizhnarodnyi visnyk: Kulturolohiia. Filolohiia. Muzykoznavstvo*. Kyiv: NAMSCA. Vol. 11. P. 3–8 [in Ukrainian].

Rokic, M. (1973). The nature of human values. New York: No. 5, Free Press. Retrieved from: <http://surl.li/fbexej> [in English].

Ruchka, A. (2013). Tsinnosti ta tsinnisna zmina u suchasnomu suspilstvi [Values and value change in modern society]. *Kulturolohichna dumka*. Kyiv: Institute of Cultural Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Vol. 6, P. 172–179 [in Ukrainian].

Sadovento, S. (2019). Khronotopy aksiosfery ukrainskoi narodnoi khudozhnoi kultury [Chronotopes of the axiosphere of Ukrainian folk art culture] Monograph. Kyiv: NAMSCA. 356 p. [in Ukrainian].

Sivers, V. (2023). Filosofii tvorchosti [Philosophy of creativity] Kyiv: NAMSCA. 292 p. [in Ukrainian].

Sudakova, V. (2016). Sotsialni konventsii yak smyslovi determinanty protsesu kulturnoi samoorhanizatsii [Social conventions as semantic determinants of the process of cultural self-organisation]. *Kulturologichna dumka*, №. 10, P. 207–2014 [in Ukrainian].

Fostiak, T. (2018). Akt uiavlennia tsinnosti: fenomenolohichniy analiz. [The act of representing value: a phenomenological analysis] *Philosophska dumka*, № 1, P. 82–93 [in Ukrainian].

Almond, G. (1965). The civic culture: political attitudes and democracy in five nations. Almond, S. Verba. Boston: Little Brown. Retrieved from: <http://surl.li/flklve> [in English].

Spates, J.L. (1983). The Sociology of Values. *Annual Review of Sociology*. Vol. 9. P. 27–49. Retrieved from: <http://surl.li/flklve> [in English].